

Harta Sepencarian: Isu dan Konflik Perundangan dalam Tuntutan Selepas Kematian dari Perspektif Undang-Undang Tanah di Malaysia

Jointly Acquired Property: Legal Issues and Conflicts in After-Death Claims from Malaysian Land Law Perspective

RABI'AH MUHAMMAD SERJI
MAZLIZA MOHAMAD
SAFINAZ MOHD HUSSEIN
MAHMUD ZUHDI MOHD NOR

ABSTRAK

Tuntutan harta sepencarian telah diiktiraf oleh undang-undang di Malaysia dan dikanunkan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam di setiap negeri. Tuntutan harta sepencarian boleh dibuat dalam tiga keadaan. Keadaan pertama ialah apabila berlakunya perceraian. Selain itu, senario-senario seperti poligami dan kematian salah seorang pasangan turut boleh dijadikan sebagai asas kepada tuntutan harta sepencarian. Kajian ini mensasarkan tiga objektif. Pertama, menganalisis prinsip undang-undang berkaitan harta sepencarian di Malaysia. Kedua, mengenalpasti isu dan permasalahan berkaitan tuntutan harta sepencarian khususnya tuntutan selepas kematian. Ketiga, mencadangkan penyelesaian kepada isu dan permasalahan yang telah dikenalpasti. Kajian mendapati permasalahan yang timbul dalam tuntutan harta sepencarian khususnya tuntutan selepas kematian biasanya melibatkan konflik bidang kuasa antara mahkamah syariah dan mahkamah sivil. Ini kerana tuntutan ke atas harta peninggalan simati akan melibatkan perkara probet dan surat kuasa mentadbir. Walau pun peruntukan undang-undang menentukan tuntutan harta sepencarian berada di bawah bidang kuasa mahkamah syariah, namun perkara probet dan surat kuasa mentadbir pula berada di bawah bidang kuasa mahkamah sivil. Senario ini mengakibatkan kekeliruan dalam pelaksanaan perintah. Kajian dengan ini mencadangkan agar peruntukan undang-undang terbabit dipinda dengan memasukkan peruntukan berkaitan tuntutan selepas kematian. Dalam masa yang sama, peruntukan di perenggan 4(e)(ii), butiran 1, Senarai I - Senarai Persekutuan, Jadual Kesembilan, Perlembagaan Persekutuan juga harus dipinda untuk menyelesaikan konflik yang berlaku.

Kata kunci: Harta sepencarian; Bidang kuasa; Undang-undang Tanah; probet; undang-undang keluarga

ABSTRACT

Jointly acquired property claim is recognized by the Malaysian law and are set forth in the Islamic Family Law Enactments in the respective states. Jointly acquired property claim can be made in 3 situations. The first scenario would be in the event of divorce. Apart from that, the scenarios of polygamy and the death of either spouse could also become grounds of making jointly acquired property claim. This study aims at fulfilling three objectives. Firstly, it analyses legal principles on jointly acquired property claims in Malaysia. Secondly, it identifies issues and problems related to jointly acquired property particularly in after death claims. Thirdly, it suggests solutions to identify issues and problems. This research finds that arising problems relating to jointly acquired property claims particularly in after death claims often involved jurisdictional conflicts between syariah and civil courts. This is because, claims made on the deceased's property involve probate and letter of administration. Eventhough legal provisions determines that claims on jointly acquired property fall under the jurisdiction of syariah court, matters pertaining to probate and letter of administration fall under the jurisdiction of civil court. Such a scenario causes confusions in execution of orders. This research therefore calls for amendments on related legal provisions to include provisions pertaining to after death claims. Para 4(e)(ii), List I – Federal List of Ninth Schedule of Federal Constitution should simultaneously be amended to resolve the conflicts.

Keywords: Jointly acquired property; jurisdiction; land law; probate; family law

PENGENALAN

Tuntutan harta sepencarian kebiasaannya dilakukan oleh salah satu pihak dalam perkahwinan sama ada suami atau isteri selepas berlakunya perceraian. Namun, harta sepencarian bukan sahaja boleh dituntut selepas berlakunya perceraian, malah tuntutan boleh juga dilakukan apabila suami ingin berpoligami atau pun selepas berlakunya kematian salah seorang daripada pasangan dalam perkahwinan. Tuntutan harta sepencarian disebabkan berlakunya perceraian atau poligami telah diperuntukkan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam negeri-negeri di Malaysia. Namun begitu, tuntutan harta sepencarian selepas kematian tidak diperuntukkan secara khusus dalam mana-mana Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia, sebaliknya terkandung dalam Arahan Amalan No. 5 Tahun 2003, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM). Walau pun tuntutan selepas kematian tidak diperuntukkan secara khusus, tidak bermakna harta sepencarian selepas kematian tidak boleh dituntut oleh pasangan atau waris yang masih hidup kerana harta sepencarian secara umumnya telah diperuntukkan sebagai perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah dalam Undang-undang Pentadbiran Agama Islam negeri-negeri. Harta yang menjadi perkara pertikaian dalam tuntutan harta sepencarian adalah dalam bentuk harta alih dan harta tak alih. Tuntutan yang dilakukan terhadap harta tak alih akan melibatkan prosedur dalam Kanun Tanah Negara.

Tuntutan harta sepencarian selepas kematian menjadi agak kompleks kerana melibatkan bidang kuasa mahkamah syariah dan pelaksanaan perintah oleh pentadbir tanah melibatkan harta yang ditinggalkan oleh pemilik berdaftar yang telah pun meninggal dunia. Tuntutan harta sepencarian orang Islam merupakan perkara yang disenaraikan dalam Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia dan oleh itu menjadi perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah manakala perkara probet dan surat kuasa mentadbir harta adalah terletak di bawah kuasa Persekutuan dan sebarang pertikaian mengenainya terletak di bawah bidang kuasa mahkamah sivil. Dalam bidang kuasa mal berkaitan harta pusaka berwasiat atau tidak berwasiat, terpakai Akta Probet dan Pentadbiran 1959 dan Akta Harta Pusaka Kecil (Pembahagian) 1955, maka mahkamah syariah hanya diberi kuasa untuk menentukan bahagian waris-waris mengikut faraid sahaja (Md Yazid & Iknor Azli 2008). Berkenaan pentadbiran harta pusaka adalah terletak pada mahkamah sivil dan pentadbir tanah (Ahmad Ibrahim 1997).

Justeru kertas kerja ini meliputi beberapa perbincangan seperti konsep harta sepencarian, Undang-undang berkaitan harta sepencarian, harta sepencarian selepas kematian dan konflik bidang kuasa mahkamah berserta cadangan solusi terhadap isu yang timbul.

KENYATAAN MASALAH

Terdapat masalah yang timbul dalam tuntutan harta sepencarian selepas kematian kerana melibatkan konflik bidang kuasa antara mahkamah syariah dan mahkamah sivil disebabkan perkara probet dan surat kuasa mentadbir. Perkara ini juga menimbulkan kekeliruan di pihak pentadbir tanah sama ada perlu melaksanakan perintah yang telah dikeluarkan oleh mahkamah syariah berkaitan pendaftaran turun milik harta si mati.

METODOLOGI KAJIAN

Kertas kerja ini menggunakan kaedah kajian kualitatif dengan cara pengumpulan data melalui analisis dokumen. Dokumen yang dianalisis melibatkan statut seperti Perlembagaan Persekutuan, Kanun Tanah Negara, Enakmen Pentadbiran Agama Islam negeri-negeri dan Enakmen Undang-undang Keluarga Islam negeri-negeri. Dokumen-dokumen seperti Arahan Amalan Mahkamah Syariah yang dikeluarkan oleh pihak JKSM, fatwa-fatwa yang berkaitan, buku, artikel jurnal, kes-kes yang diputuskan oleh mahkamah, laporan akhbar dan juga kajian lepas dan sebagainya yang berbentuk dokumen turut dianalisis. Segala maklumat dan data yang diperolehi akan dianalisis bagi menjawab persoalan dan permasalahan yang timbul serta mencadangkan solusi bagi permasalahan tersebut.

KONSEP HARTA SEPENCARIAN

Harta sepencarian merupakan harta yang diperolehi hasil sumbangan bersama semasa tempoh perkahwinan (Mimi Kamariah 1999: 366). Harta sepencarian juga merujuk kepada harta yang terkumpul sepanjang perkahwinan sama ada harta alih atau harta tak alih (Norliah Ibrahim 2007: 217). Harta sepencarian mengikut adat Melayu pula ditakrifkan sebagai harta yang diperolehi secara bersama oleh suami dan isteri sepanjang tempoh perkahwinan (M. B Hooker 1976: 77-78). Manakala Zaleha Kamaruddin (1999) mentakrifkan harta

sepercarian sebagai sebarang harta alih atau tidak alih yang diperolehi oleh pasangan suami isteri secara langsung atau tidak langsung dalam tempoh sesuatu perkahwinan yang sah.

Akta Undang-undang Keluarga Islam dan juga Enakmen Keluarga Islam negeri-negeri juga telah memberikan tafsiran yang jelas mengenai harta sepencarian. Sebagai contoh, Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984, mentafsirkan harta sepencarian sebagai 'harta yang diperolehi bersama-sama oleh suami isteri semasa perkahwinan berkuat kuasa mengikut syarat-syarat yang ditentukan oleh hukum syarak'. Enakmen Undang-undang Keluarga Islam negeri-negeri yang lain di Malaysia kecuali Negeri Sembilan dan Perak juga telah memberikan tafsiran yang sama melalui peruntukan seksyen 2. Tafsiran yang lebih luas terhadap harta sepencarian telah diperuntukkan melalui Enakmen Undang-undang Keluarga Islam Negeri Sembilan 1991 iaitu 'harta yang diperolehi oleh suami isteri sama ada secara langsung atau tidak langsung semasa perkahwinan berkuat kuasa mengikut syarat-syarat yang ditentukan oleh hukum syarak'. Manakala Enakmen Undang-undang Keluarga Islam Perak 1996, pula mentafsirkan harta sepencarian sebagai pendapatan atau harta yang didapati daripada usaha bersama-sama antara suami dengan isteri termasuk juga pendapatan yang didapati daripada modal dan usaha mereka bersama-sama. Kebanyakan negeri memberi tafsiran yang sama mengenai harta sepencarian kecuali sedikit perbezaan di Negeri Sembilan dan Perak. Namun begitu, kesemua undang-undang negeri merujuk kepada prinsip yang sama mengenai harta sepencarian iaitu memberi penekanan kepada usaha dan sumbangan yang telah diberikan oleh kedua-dua suami dan isteri.

Tafsiran terhadap harta sepencarian juga telah dibuat oleh Kadi Besar Pulau Pinang di dalam kes *Piah bt Said v Che Lah bin Awang* (1983) 3 JH 220, sebagai 'harta yang diperolehi bersama semasa suami isteri itu hidup bersama dan berusaha sama ada kedua-dua mereka sama-sama bekerja dalam bidang yang sama atau dalam bidang yang berlainan dan sama ada secara rasmi atau tidak rasmi ada dibahagikan tugas atau tidak'. Manakala di dalam kes *Yang Chik v Abdul Jamal* (1985) 6 JH 146, pula hakim semasa memutuskan kes berkaitan harta sepencarian menyatakan bahawa 'harta sepencarian ialah harta yang diperolehi semasa dalam perkahwinan dengan masing-masing suami isteri sama-sama menyumbangkan tenaga atau

wang ringgit untuk mendapatkan harta'. Dapat dilihat dalam setiap kes bahawa penekanan terhadap sumbangan dan usaha oleh kedua-dua pihak adalah matlamat utama dalam penentuan harta sepencarian.

HARTA SEPENCARIAN BERASAL DARI ADAT

Kajian terawal sebelum kemerdekaan yang dilakukan oleh Taylor (1937: 1-78) mengenai harta sepencarian mendapati bahawa harta sepencarian merupakan percampuran antara adat Melayu dan hukum syarak. Kes-kes yang dilaporkan oleh Taylor menunjukkan bahawa Kadi yang dipanggil ke mahkamah bagi membantu hakim membuat keputusan terhadap kes harta sepencarian, telah menjadikan adat Melayu dan hukum Syarak sebagai asas dan sumber rujukan dalam memberi keterangan (Salleh Buang 1988). Prof Ahmad Ibrahim (1976, 2001: 212) dalam penulisannya juga bersetuju bahawa peraturan mengenai harta sepencarian adalah berasal daripada adat Melayu. Kajian yang dilakukan oleh Suwaid Tapah (2003) mendapati bahawa pembahagian harta sepencarian mempunyai hubung kait dengan adat yang sering kali dihubungkan sebagai kelaziman bukan sahaja masyarakat Melayu Nusantara malahan juga masyarakat peribumi. Harta Sepencarian sering didasarkan kepada kehidupan pasangan suami isteri masyarakat Melayu yang melakukan aktiviti penerokaan tanah dan bercucuk tanam secara bersama di samping tugas isteri menguruskan rumah tangga (Suwaid Tapah 2005).

Adat dalam masyarakat Melayu terbahagi kepada dua iaitu Adat Perpatih dan Adat Temenggong. Menurut Adat Perpatih, harta semasa perkahwinan terbahagi kepada tiga jenis (Ridzuan Awang 1994) iaitu harta carian, harta pembawa dan harta dapatan. Harta carian bermaksud harta yang diperolehi semasa perkahwinan manakala harta pembawa bermaksud harta yang dibawa oleh suami semasa perkahwinan. Harta dapatan pula bermaksud harta yang dipunyai oleh isteri semasa perkahwinan. Manakala menurut adat Temenggong pula, harta yang diperolehi semasa perkahwinan pada amnya disebut dengan istilah harta sepencarian. Harta sepencarian mengikut adat Temenggong adalah sama dengan istilah harta carian laki bini dalam sistem adat Perpatih, iaitu harta yang diperolehi semasa perkahwinan atas usaha bersama. Pengertian ini didasarkan kepada pendapat Jawatankuasa Kadi Besar dan Kadi Pahang dalam tahun 1930 dan Kadi Larut serta Majlis Mesyuarat Negeri Perak tahun 1907. Kesemua jawatankuasa ini mengatakan bahawa peraturan harta sepencarian

adalah peraturan adat dan ia pada hakikatnya adalah peraturan cari bahagi mengikut adat Perpatih (Ridzuan Awang 1994).

Antara contoh kes berkaitan tuntutan harta sepencarian selepas kematian dan mahkamah mengaitkannya dengan adat Melayu ialah sebagai mana diputuskan dalam kes *Hajah Lijah bt Jamal v Fatimah bt Mat Diah* [1950] MLJ 63. Mahkamah dalam penghakimannya menyatakan:

Tuntutan oleh seorang janda terhadap harta sepencarian bukan satu tuntutan untuk mendapatkan bahagian dalam harta pusaka si mati. Cawangan adat Melayu ini telah diakui di seluruh negeri Kelantan dikalangan petani, Pemilik tanah dan bahagian itu biasanya dianggap kepunyaan janda sebanyak $\frac{1}{2}$ selain daripada persoalanuntutannya atas bahagian pembahagian dalam harta pusaka si mati...

Fakta kes Hajah Lijah di atas ialah berkenaan seorang janda yang telah menuntut setengah bahagian daripada tanah yang telah didaftarkan atas nama suaminya yang telah meninggal dunia. Isteri dalam kes ini telah membuktikan bahawa semasa berkahwin dengan suaminya, beliau telah mempunyai sebidang tanah sedangkan suaminya tidak mempunyai tanah. Kedua-dua suami dan isteri itu telah bekerja bersama-sama di atas tanah milik isteri tersebut. Hasil yang diperolehi daripada usaha mengerjakan tanah itu, telah mereka gunakan untuk membeli tanah yang lain dan mereka bekerja bersama-sama di atas tanah itu. Fakta kes menunjukkan terdapat unsur sumbangan daripada kedua-dua belah pihak yang menjadikan kedua-duanya berhak terhadap harta yang menjadi pertikaian. Kes ini juga menunjukkan pengiktirafan mahkamah terhadap peraturan pembahagian harta sepencarian yang berasal dari adat Melayu dan menjadi amalan masyarakat pada masa itu. Terdapat banyak kes lain yang mana mahkamah mengiktiraf harta sepencarian sebagai berasal dari adat Melayu, seperti kes *Robert v Umi Kalthum* [1966] 1 MLJ 163 dan kes-kes kajian Taylor (1937) contohnya kes *Tijah v Mat Ali* (1884) dan *Teh Rasim v Neman* (1919).

HARTA SEPENCARIAN TIDAK BERTENTANGAN DENGAN SYARAK.

Walau pun tidak terdapat dalil dalam al-Quran dan al-Sunnah yang menerangkan secara khusus kedudukan Harta Sepencarian, namun pemakaiannya diambil dari segi kaedah '*urf*' dalam perundangan Islam atau masyarakat Melayu menyebutnya sebagai adat. Islam mengiktiraf adat ('*urf*') manusia dengan

syarat tidak berlaku kerosakan bagi kehidupan dan istilah '*urf*' itu sendiri mempunyai hubungan yang erat dengan perkataan adat sehinggakan para sarjana Islam hampir tidak membezakan antara kedua-duanya (Muhammad Hashim Kamali 1998). Apabila sesuatu '*urf*' diakui kebaikannya dan diberi pengiktirafan undang-undang, maka ia bertukar menjadi suatu peraturan yang mesti diikuti. Dr. Wahbah Al-Zuhayli (1998) mendefinisikan '*urf*' sebagai kebiasaan yang diterima umum dan berakar umbi dalam masyarakat.

Terdapat juga beberapa autoriti dan pendapat ulama yang boleh dikaitkan dengan harta sepencarian yang secara tidak langsung menunjukkan tidak berlaku percanggahan di antara adat atau '*urf*' harta sepencarian dengan hukum syarak sebagaimana firman Allah SWT dalam Surah an-Nisa' ayat 32, yang bermaksud:

Dan janganlah kamu iri hati terhadap apa yang telah dikurniakan Allah kepada sebahagian kamu lebih banyak daripada sebahagian yang lain kerana bagi lelaki ada bahagian dari apa yang diusahakannya dan bagi perempuan pula ada bahagian dari apa yang mereka usahakan. Dan mohonlah kepada Allah sebahagian daripada kurniannya. Sesungguhnya Allah Maha Mengetahui segala sesuatu

(An-Nisa':32)

Maksud ayat al-Quran di atas adalah berkenaan pembahagian harta antara lelaki dan perempuan berdasarkan usaha masing-masing bagi memberi keadilan kepada keduanya. Kebanyakan pengkaji berkaitan harta orang Islam mengaitkan ayat di atas dengan amalan pembahagian harta sepencarian.

Pandangan ulama silam yang menunjukkan adanya asas kepada harta sepencarian ialah seperti pandangan daripada Imam al-Shafi'e yang mengiktiraf harta yang menjadi hak bersama suami dan isteri dalam perkahwinan (Mohd Norhusairi & Raihanah 2006: 77). Menurut pandangan tersebut, sekiranya pertelingkahan terhadap harta itu berlaku selepas perceraian, kematian atau tuntutan oleh waris-waris, maka kaedah penyelesaiannya adalah sama seperti sekiranya harta itu dibahagikan akibat perceraian. Manakala Ibnal-Qayyim berpendapat sesuatu tuntutan terhadap harta suami isteri itu dilihat berdasarkan keterangan yang membuktikan pemilikannya dan bukan berdasarkan kepada nama yang tertera di dalam harta itu (Mohd Norhusairi & Raihanah 2006: 77-78). Ini menunjukkan bahawa dokumen pendaftaran hak milik tanah atas nama seorang individu sebagai contoh suami, bukanlah bukti muktamad bagi menentukan pemilikannya atas tanah tersebut. Sekiranya harta yang menjadi

pertikaian itu diputuskan sebagai harta sepencarian oleh mahkamah, maka hak milik pemilik berdaftar masih boleh disangkal.

UNDANG-UNDANG BERKAITAN HARTA SEPENCARIAN

Pada dasarnya harta sepencarian secara khusus tidak dinyatakan dalam Senarai Negeri Perlembagaan Persekutuan. Jadual Kesembilan Perlembagaan Persekutuan Senarai II - Senarai Negeri memperuntukkan perkara berikut:

1. Kecuali mengenai Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Labuan dan Putrajaya, hukum Syarak dan undang-undang diri dan keluarga bagi orang yang menganut agama Islam, termasuk hukum Syarak yang berhubungan dengan pewarisan, berwasiat dan tidak berwasiat, pertunangan, perkahwinan, perceraian, mas kahwin, nafkah, pengangkatan, kesahatarafan, penjagaan, alang, pecah milik dan amanah bukan khairat; Wakaf dan takrif serta pengawalseliaan amanah khairat dan agama, pelantikan pemegang amanah dan pemerbadanan orang berkenaan dengan derma kekal agama dan khairat, institusi, amanah, khairat dan institusi khairat Islam yang beroperasi keseluruhannya di dalam Negeri; adat Melayu; Zakat, Fitrah dan Baitulmal atau hasil agama Islam yang seumpamanya; masjid atau mana-mana tempat sembahyang awam untuk orang Islam, pewujudan dan penghukuman kesalahan yang dilakukan oleh orang yang menganut agama Islam terhadap perintah agama itu, kecuali berkenaan dengan perkara yang termasuk dalam Senarai Persekutuan; keanggotaan, susunan dan tatacara mahkamah Syariah, yang hendaklah mempunyai bidang kuasa hanya ke atas orang yang menganut agama Islam dan hanya berkenaan dengan mana-mana perkara yang termasuk dalam perenggan ini, tetapi tidak mempunyai bidang kuasa berkenaan dengan kesalahan kecuali setakat yang diberikan oleh undang-undang persekutuan; mengawal pengembangan doktrin dan kepercayaan di kalangan orang yang menganut agama Islam; penentuan perkara mengenai hukum dan doktrin Syarak dan adat Melayu.

Walau pun perkara harta sepencarian tidak disenaraikan dalam Senarai II – Senarai Negeri, namun terdapat dalam Senarai Negeri adalah perkara adat Melayu. Oleh kerana harta sepencarian

merupakan perkara yang berasal dari adat Melayu, maka harta sepencarian turut termasuk dalam perkara yang mana Badan Perundangan Negeri boleh membuat undang-undang mengenainya.

Sebagai contoh undang-undang negeri yang digubal oleh Badan Perundangan Negeri dan memberi kuasa kepada mahkamah syariah memutuskan kes harta sepencarian ialah Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003, melalui Seksyen 61 memperuntukkan:

(3) Mahkamah Tinggi Syariah hendaklah:-

(a) ...

(b) dalam bidang kuasa malnya, mendengar dan memutuskan semua tindakan dan prosiding jika semua pihak dalam tindakan dan prosiding itu adalah orang Islam dan tindakan dan prosiding itu adalah berhubungan dengan:-

(iv) pembahagian atau tuntutan harta sepencarian.

Selain Negeri Selangor, negeri-negeri lain juga turut memasukkan harta sepencarian sebagai salah satu perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah berdasarkan kuasa yang diberi oleh Perlembagaan Persekutuan. Oleh itu jelas di sini bahawa harta sepencarian merupakan perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah. Mahkamah syariah mempunyai kuasa eksklusif untuk mendengar dan memutuskan kes-kes berkaitan tuntutan harta sepencarian berdasarkan peruntukan Perkara 121(1A) Perlembagaan Persekutuan. Sebelum pindaan peruntukan ini, terdapat pihak yang membawa kes tuntutan harta sepencarian melibatkan harta tak alih ke mahkamah sivil seperti kes *Roberts @ Kamarulzaman v Umami Kalthom* [1966] 1 MLJ 163 dan kes *Boto 'bte Taha v Jaafar bin Muhamed* [1985] 2 MLJ 98. Namun, setelah pindaan terhadap peruntukan Perlembagaan Persekutuan ini dibuat, kes-kes tuntutan harta sepencarian merupakan perkara di bawah bidang kuasa eksklusif mahkamah syariah. Mahkamah sivil tidak lagi dibenarkan untuk campur tangan terhadap perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah.

Undang-undang berhubung pembahagian harta sepencarian disebabkan perceraian dan poligami telah diperuntukkan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam di setiap negeri di Malaysia. Peruntukan terhadap pembahagian harta sepencarian disebabkan perceraian terdapat dalam Seksyen 58, Akta Undang-undang Keluarga Islam

(Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 dan Ordinan Undang-undang Keluarga Islam Negeri Sarawak 2001 serta Seksyen 57, bagi Enakmen Undang-undang Pentadbiran Keluarga Islam Terengganu 1985. Manakala bagi Negeri Kelantan, Selangor, Pahang, Perlis, Kedah, Pulau Pinang, Negeri Sembilan, Sarawak, Melaka, Johor, Sabah dan Perak adalah melalui peruntukan Seksyen 122, Enakmen Undang-undang Keluarga Islam negeri masing-masing. Walau pun terdapat perbezaan seksyen bagi beberapa negeri, namun kesemua undang-undang ini mempunyai persamaan dalam kaedah pemakaian dan pembahagian harta sepencarian.

Berhubung pembahagian harta sepencarian selepas perceraian, sebagai contoh melalui Seksyen 122, Enakmen Undang-undang Keluarga Islam Negeri Selangor 2003 memperuntukkan mengenai kuasa mahkamah memerintah pembahagian harta sepencarian sebagai mana berikut:

- (1) Mahkamah adalah mempunyai kuasa apabila membenarkan lafaz talak atau apabila membuat suatu perintah perceraian untuk memerintah supaya apa-apa aset yang diperolehi oleh pihak-pihak itu dalam masa perkahwinan dengan usaha bersama mereka dibahagi antara mereka atau supaya mana-mana aset yang diperolehi oleh pihak-pihak itu dalam perkahwinan dengan usaha bersama mereka dibahagi antara mereka supaya mana-mana aset itu dijual dan hasil jualan itu dibahagi antara pihak-pihak itu.

Peruntukan ini menjelaskan apabila mahkamah membuat suatu perintah perceraian, maka mahkamah mempunyai kuasa untuk memerintah supaya apa-apa aset dalam perkahwinan dibahagi antara mereka yakni suami isteri. Mahkamah mempunyai kuasa untuk memerintah pembahagian berdasarkan bukti terdapat usaha bersama walau pun harta tersebut berdaftar atas nama salah seorang daripada mereka. Kaedah dan cara pembahagian turut dinyatakan dalam sub seksyen berikutnya. Peruntukan ini jelas menunjukkan bahawa tuntutan harta sepencarian boleh dibuat selepas berlakunya perceraian. Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM) juga turut mengeluarkan Arahan Amalan No. 6, Tahun 2003 berkaitan tuntutan harta sepencarian selepas perceraian.

Undang-undang berhubung pembahagian harta sepencarian disebabkan suami ingin berpoligami juga turut diperuntukkan dalam Enakmen Undang-undang Keluarga Islam bagi negeri-negeri di Malaysia. Peruntukan berkaitan ialah dalam Seksyen 23(9) Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 dan Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Keluarga

Islam Perlis 2006. Bagi negeri Perak, Pahang, Johor, Melaka, Pulau Pinang, Sabah, Negeri Sembilan dan Kelantan adalah melalui peruntukan Seksyen 23(10) Enakmen Undang-undang Keluarga Islam negeri masing-masing. Negeri Terengganu dan Sarawak tidak memperuntukkan tentang harta sepencarian dalam poligami. Ini bermakna, harta sepencarian bagi negeri-negeri tersebut boleh dituntut hanya setelah berlaku perceraian sama ada perceraian mati ataupun perceraian hidup.

Peruntukan berkaitan pembahagian harta sepencarian disebabkan poligami sebagai contoh boleh dilihat dalam Seksyen 23 (10) Enakmen Undang-undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003 yang memperuntukkan:

(10) Tiap-tiap Mahkamah yang memberi kebenaran atau memerintahkan supaya perkahwinan itu didaftarkan di bawah seksyen ini, hendaklah mempunyai kuasa atas permohonan mana-mana pihak kepada perkahwinan:

- (a) untuk menghendaki seseorang untuk membuat pembayaran nafkah kepada isteri atau isteri-isteri yang sedia ada; atau
- (b) untuk memerintahkan supaya apa-apa aset yang telah diperolehi oleh pihak-pihak itu dalam masa perkahwinan dengan usaha bersama mereka dibahagi antara mereka atau supaya mana-mana aset itu dijual dan hasil itu dibahagikan.

Peruntukan ini memberi hak kepada isteri ataupun isteri-isteri untuk membuat permohonan tuntutan harta sepencarian ke atas harta yang diperolehi dalam tempoh perkahwinan tanpa memerlukan perceraian. Mahkamah syariah boleh mengeluarkan perintah pembahagian sebelum memberikan kebenaran berpoligami kepada suami. Namun begitu, perintah juga boleh dikeluarkan setelah berlaku poligami sekiranya isteri belum membuat tuntutan tersebut dan bagi poligami tanpa kebenaran mahkamah di luar negara tetapi telah didaftarkan. Walau bagaimanapun, perintah pembahagian masih tertakluk kepada permohonan yang dibuat pihak-pihak dan bukannya sesuatu yang mengikat permohonan poligami. Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM) turut mengeluarkan Arahan Amalan No. 14, Tahun 2006 yang menyatakan antara lain "...bidangkuasa membicarakan kes poligami dan pengisytiharan peruntukan dan pembahagian harta sepencarian dan perkara-perkara lain yang berkaitan di bawah Seksyen 23 Akta/Enakmen/Ordinan Undang-Undang Keluarga Islam Negeri-Negeri hendaklah dibicarakan di Mahkamah Tinggi Syariah."

TUNTUTAN HARTA SEPENCARIAN SELEPAS KEMATIAN

Tuntutan harta sepencarian selepas kematian tidak diperuntukkan secara khusus dalam mana-mana Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia, namun sebaliknya terkandung dalam Arahan Amalan No. 5 Tahun 2003, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM) yang berkuatkuasa mulai 1 November 2003. Arahan amalan tersebut menyatakan bahawa:

...masa membuat tuntutan harta sepencarian dibolehkan sama ada semasa tuntutan perceraian atau selepas perceraian ataupun selepas kematian mana-mana pihak. Mahkamah dalam hal ini boleh menerima mana-mana tuntutan harta sepencarian yang dibuat selepas kematian mana-mana pihak dalam tuntutan tersebut dan rujukan hendaklah dibuat kepada mana-mana kes yang telah diputuskan oleh Mahkamah yang lebih tinggi.

Arahan amalan ini dengan jelas menyatakan tuntutan harta sepencarian boleh dilakukan selepas kematian mana-mana pihak dalam tuntutan tersebut yang bermaksud tuntutan boleh dilakukan selepas kematian suami atau isteri.

Negeri Kelantan dan Selangor turut mengeluarkan fatwa berkenaan tuntutan harta sepencarian selepas berlakunya kematian salah seorang pasangan dalam perkahwinan. Jemaah Ulama' Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan sebagai contoh, telah mengeluarkan fatwa berkenaan perkara ini pada 18 Ogos 2002 dengan membuat keputusan bahawa tuntutan harta sepencarian boleh dibuat selepas berlakunya kematian salah satu pasangan iaitu suami atau isteri. Selain Kelantan, Jawatankuasa Fatwa Negeri Selangor bertarikh 18 April 2005 dan diwartakan pada 23 Jun 2005, telah mengeluarkan fatwa berkenaan pembahagian harta sepencarian selepas kematian dengan menyatakan bahawa:

1. Harta sepencarian selepas kematian salah satu pihak dalam perkahwinan di negeri Selangor boleh dibahagikan kepada suami dan isteri sebelum difaraidkan, termasuk selepas dilepaskan tanggungan simati.
2. Pembahagian harta sepencarian tersebut hendaklah diberikan mengikut takat sumbangan sama ada secara langsung atau tidak langsung dari kedua-dua belah pihak.
3. Persetujuan pembahagian hendaklah dibuat melalui perintah mahkamah.

Fatwa yang dikeluarkan oleh Negeri Selangor ini menunjukkan bahawa harta sepencarian boleh dibahagikan selepas segala tanggungan si mati diselesaikan dan sebelum pembahagian harta pusaka

kepada waris dilaksanakan. Fatwa juga menyatakan persetujuan pembahagian tersebut perlu dibuat melalui perintah mahkamah. Ini bermakna tuntutan kepada mahkamah perlu dibuat bagi mendapatkan perintah pembahagian harta sepencarian selepas kematian dan ia bukannya diberi secara terus.

ISU DAN KONFLIK BIDANG KUASA

Berkaitan tuntutan harta sepencarian selepas kematian melibatkan harta tak alih, pendaftaran turun milik harta tersebut kepada suami atau isteri yang masih hidup sekiranya diperintahkan oleh mahkamah syariah, perlulah mematuhi prosedur yang telah ditetapkan oleh undang-undang tanah utama negara iaitu Kanun Tanah Negara (KTN) (Rabi'ah Muhamamad Serji et al. 2020). Walau pun Seksyen 5 Kanun Tanah Negara mentafsirkan perkataan 'mahkamah' sebagai bererti Mahkamah Tinggi di Malaya, namun kes-kes yang melibatkan harta orang Islam walau pun berkaitan hartanah adalah di bawah bidang kuasa Mahkamah Syariah. Pindaan terhadap Perkara 121(1A) Perlembagaan Persekutuan yang berkuat kuasa pada 10 Jun 1988 telah memperuntukkan bahawa Mahkamah Tinggi Sivil dan mahkamah-mahkamah di bawahnya tidak mempunyai bidang kuasa dalam mana-mana perkara yang terjatuh dalam bidang kuasa Mahkamah Syariah. Susulan daripada itu, Kanun Tanah Negara juga telah dipinda yang berkuat kuasa pada 1 Januari 1993 dengan menambah Seksyen 421A yang memperuntukkan bagi maksud-maksud seksyen 417 dan 420, 'mahkamah' termasuklah Mahkamah Syariah. Justeru, selepas pindaan seksyen 421A Kanun Tanah Negara, semua perintah yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah berkenaan perletakhakan tanah terhadap perkara di bawah bidang kuasanya diiktiraf oleh Kanun Tanah Negara dan oleh itu pentadbir tanah sebagai pelaksana undang-undang perlu melaksanakan perintah tersebut tanpa memerlukan pengesahan daripada Mahkamah Tinggi Sivil.

Sungguh pun pindaan terhadap Perkara 121(1A) Perlembagaan Persekutuan telah dibuat bertujuan menyelesaikan konflik bidang kuasa antara mahkamah syariah dan mahkamah sivil, namun konflik antara dua mahkamah ini dilihat masih berlaku dalam beberapa perkara termasuk dalam kes tuntutan harta sepencarian selepas kematian. Menurut undang-undang tanah Malaysia yang mengguna pakai sistem Torrens, pemilik tanah akan mendapat hak yang tidak boleh disangkal di bawah

peruntukan seksyen 340(1) Kanun Tanah Negara sebaik sahaja ia didaftarkan sebagai pemilik. Oleh yang demikian, dalam situasi pemilik berdaftar telah meninggal dunia, perkara ini akan menyebabkan berlakunya pertikaian. Dalam kes tuntutan harta sepencarian selepas kematian melibatkan harta tak alih seperti tanah atau rumah, konflik masih berlaku kerana terdapat pihak pentadbir tanah yang enggan melaksanakan perintah mahkamah syariah terhadap pendaftaran turun milik harta yang berdaftar atas nama simati kepada pihak isteri yang menuntut di bawah harta sepencarian. Peruntukan Seksyen 421A Kanun Tanah Negara nampaknya tidak cukup memberi keyakinan kepada pentadbir tanah untuk melaksanakan perintah mahkamah syariah. Pindaan Seksyen 421A dilihat menyelesaikan konflik buat sementara waktu sahaja dan masalah kengangan pentadbir tanah melaksanakan perintah turun milik tanah yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah kembali berlaku.

Kekeliruan pentadbir tanah untuk melaksanakan perintah mahkamah syariah kebelakangan ini dalam kes tuntutan harta sepencarian selepas kematian berlaku mungkin disebabkan Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan, Bilangan 7/2017 yang menyatakan perintah, sijil atau perakuan faraid tidak boleh digunakan bagi tujuan pendaftaran turun milik harta pusaka simati. Perintah, sijil atau perakuan faraid yang dimaksudkan di sini ialah yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah dalam konteks pendaftaran di bawah Kanun Tanah Negara. Penulis berpendapat bahawa ia mungkin disebabkan tanggapan Pihak Berkuasa Negeri yang ianya melanggar dengan peruntukan seksyen 340(1) KTN. Ini dapat dikuatkan lagi dengan Pekeliling berkenaan yang juga menyatakan bahawa mahkamah syariah tidak mempunyai bidang kuasa dalam perkara probet dan surat mentadbir harta pusaka kerana perkara ini telah diletakkan dalam perenggan 4(e)(i), butiran 1, Senarai I - Senarai Persekutuan, Jadual Kesembilan, Perlembagaan Persekutuan, sebagai mana penghakiman kes *Jumaaton & Anor v Raja Hizaruddin* [1998] 6 MLJ 556. Pekeliling tersebut juga turut memetik kes *In The Estate of Tunku Abdul Rahman Putra Ibni Almarhum Sultan Abdul Hamid* [1998] 4 MLJ 623, yang memutuskan bidang kuasa perkara probet dan pentadbiran diberikan kepada Mahkamah Tinggi Sivil untuk melaksanakannya, serta kes *Latifah Mat Zin v Rosmawati Sharibun & Anor* [2007] 5 CLJ 253, yang memutuskan bahawa penentuan waris dan bahagian yang berhak diwarisi hendaklah

diputuskan oleh mahkamah syariah dan mahkamah sivil hendaklah memberi kesan kepadanya dalam surat kuasa mentadbir untuk membahagikan harta pusaka tersebut. Keperluan geran probet dan surat kuasa mentadbir sebelum pendaftaran boleh dibuat, juga telah diperuntukkan dalam Seksyen 346 (1) dan (2) Kanun Tanah Negara. Dalam hal ini, terdapat pentadbir tanah yang dilihat telah keliru atau kurang prihatin bahawa terdapat dua isu berbeza di sini iaitu isu harta sepencarian dan harta pusaka. Sesuatu harta yang diputuskan sebagai harta sepencarian oleh mahkamah akan terkeluar daripada senarai harta pusaka dan oleh itu tidak memerlukan geran probet untuk melakukan proses turun milik dan pendaftaran.

Perkara-perkara yang diujulkan dalam pekeling ini jelas kesemuanya berkaitan dengan harta pusaka yang perlu dibahagikan kepada waris-waris yang berhak. Adalah perlu diingatkan bahawa harta sepencarian bukanlah harta pusaka tetapi bahagian yang menjadi hak suami atau isteri sebelum harta tersebut boleh dibahagikan sebagai harta pusaka simati. Perbincangan tentang harta sepencarian yang bukan merupakan harta pusaka juga telah dinyatakan di dalam kes *Hajah Lijah* dan juga fatwa Negeri Selangor. Ini bermakna harta yang menjadi lebih selepas pembahagian harta sepencarian sahaja yang boleh dipanggil sebagai harta pusaka. Oleh itu, secara dasarnya, perintah pembahagian harta sepencarian selepas kematian oleh mahkamah syariah boleh terus dilaksanakan oleh pentadbir tanah tanpa perlu disertakan dengan geran probet dan surat kuasa mentadbir daripada Pejabat Pembahagian Pusaka atau Mahkamah Tinggi Sivil. Walau pun begitu, pada hakikatnya perkara ini dilihat tetap menjadi rumit kerana pentadbir tanah perlu melakukan pendaftaran turun milik terhadap harta yang mana pemiliknya telah meninggal dunia. Tanggung jawab pendaftaran yang dipikul oleh pentadbir tanah pula bukanlah satu tugas mudah kerana sedikit kesilapan dari segi undang-undang dan peraturan boleh memberi kesan yang besar kepada Pihak Berkuasa Negeri dan pemilik-pemilik lain yang berhak. Seperti yang telah dinyatakan, mengikut Seksyen 340 Kanun Tanah Negara, pendaftaran akan memberi kesan hak milik tidak boleh disangkal kepada individu yang nama didaftarkan sebagai pemilik. Peningkatan kes penipuan dan pemalsuan dalam urus niaga tanah juga mungkin menjadi antara salah satu faktor yang menyebabkan pihak pentadbir tanah begitu berhati-hati sebelum melaksanakan sebarang pendaftaran urus niaga tanah.

Isu yang timbul berkaitan perintah yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah dan keengganan pentadbir tanah melaksanakannya boleh dilihat dalam satu kes yang berlaku di Kelantan seperti yang dilaporkan oleh akhbar Sinar Harian bertarikh 7 Oktober 2019, bertajuk 'Mahkamah tolak rayuan semakan kehakiman hartanah RM3 juta'. Pemohon-pemohon di dalam kes ini ialah Timbalan Pengarah PTG Kelantan, Pentadbir Tanah Pejabat Tanah dan Jajahan Kota Bharu, dan Pentadbir Tanah PTG Kelantan. Permohonan semakan kehakiman dibuat atas alasan Mahkamah Tinggi Syariah telah membuat perintah harta sepencarian tanpa mematuhi peruntukan Seksyen 9 dan 14 Enakmen Pentadbiran Mahkamah Syariah Kelantan No 31/1982 memandangkan perintah turut berkait pembahagian harta pusaka selain daripada harta sepencarian. Pemohon juga mendakwa Mahkamah Syariah tidak mempunyai bidang kuasa untuk membuat apa-apa perintah berkenaan harta pusaka dan hanya boleh menentukan harta sepencarian. Mahkamah Rayuan Syariah telah menolak permohonan tersebut kerana pemohon tidak boleh membatalkan perintah Mahkamah Syariah berikutan Mahkamah Tinggi Sivil juga sudah membuat pengesahan terhadap perintah itu. Ketua Hakim Syarie Kelantan, Datuk Daud Muhammad turut menyatakan bahawa Mahkamah Tinggi Sivil sudah mengeluarkan perintah mengesahkan pembahagian harta sepencarian pada 12 Mei 2019 berdasarkan perintah yang dikeluarkan oleh Mahkamah Tinggi Syariah pada 24 Mac 2019. Mahkamah Rayuan Syariah juga telah memerintahkan supaya tiga pemohon ini mendaftarkan dan melaksanakan perintah yang telah dikeluarkan oleh Mahkamah Tinggi Syariah tersebut selewat-lewatnya sehari selepas kes ini diputuskan (Sinar Harian 2019).

Kes yang berlaku di Kelantan ini menunjukkan ketidakselarasan dari segi pentadbiran undang-undang dan pelaksanaan. Harta sepencarian secara jelas merupakan perkara di bawah bidang kuasa mahkamah syariah. Jika perintah mahkamah syariah terkait dengan perkara probet sekali pun, perintah itu telah pun disahkan oleh Mahkamah Tinggi Sivil dan oleh itu tidak sepatutnya timbul masalah dalam melaksanakan perintah mahkamah syariah tersebut. Pihak pentadbir tanah sebagai pelaksana undang-undang sepatutnya lebih peka dan menghormati keputusan yang telah dibuat oleh mahkamah syariah kerana mahkamah syariah juga mempunyai kuasa untuk mengeluarkan perintah perletakhakan tanah sebagaimana yang telah diperuntukan oleh Kanun

Tanah Negara. Perintah mahkamah syariah dalam menjalankan bidang kuasanya adalah sah dan perlu dilaksanakan oleh pihak pentadbir tanah.

KESIMPULAN DAN CADANGAN

Kesimpulannya, perintah pembahagian harta sepencarian selepas kematian oleh mahkamah syariah, boleh memberi kesan pendaftaran turun milik harta dan oleh itu perlu dilaksanakan oleh pentadbir tanah kerana harta sepencarian bukanlah harta pusaka. Tuntutan yang dibuat oleh pihak suami atau isteri yang masih hidup bukanlah tuntutan terhadap harta pusaka simati, tetapi merupakan tuntutan terhadap bahagian yang dia berhak tidak kira sama ada pasangannya itu masih hidup atau pun telah meninggal dunia. Sekiranya sesuatu harta itu diputuskan sebagai harta sepencarian oleh mahkamah syariah, maka harta tersebut akan terkeluar daripada senarai harta pusaka dan oleh itu tidak boleh difaraidkan kepada waris simati. Pelaksanaan perintah mahkamah syariah berkenaan perkara ini oleh pentadbir tanah tidak melanggar sebarang undang-undang kerana harta sepencarian merupakan perkara yang berasal dari adat Melayu yang disenaraikan dalam Senarai Negeri, Perlembagaan Persekutuan dan telah diperuntukkan dalam Undang-undang Pentadbiran Agama Islam negeri-negeri. Harta sepencarian juga tidak sepatutnya terkait dengan perkara probet kerana probet dan surat kuasa mentadbir diperlukan dalam kes harta pusaka sebagaimana peruntukan Seksyen 346 (1) dan (2) Kanun Tanah Negara dan bukannya harta sepencarian. Perintah mahkamah syariah ini juga tidak perlu mendapat keizinan atau pengesahan daripada Pejabat Pembahagian Pusaka atau Mahkamah Tinggi Sivil terlebih dahulu kerana Seksyen 421A Kanun Tanah Negara mengiktiraf kuasa mahkamah syariah. Perkara ini terpakai sekiranya harta yang diperintahkan untuk dilaksanakan pendaftaran turun milik itu adalah harta sepencarian milik pihak yang menuntut sepenuhnya.

Walau bagaimanapun, sekiranya perintah harta sepencarian yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah turut terkait dengan harta pusaka maka surat probet hanya diperlukan untuk turun milik harta pusaka tetapi tidak diperlukan bagi turun milik harta sepencarian. Namun jika perintah mahkamah syariah telah dikeluarkan berkaitan perkara tersebut tanpa surat probet, maka pengesahan daripada Mahkamah Tinggi Sivil terhadap perintah tersebut

adalah perlu supaya perintah itu dapat dilaksanakan oleh pentadbir tanah dan dapat mengelakkan daripada timbul masalah dalam pelaksanaan perintah mahkamah syariah. Ini kerana pertindihan bidang kuasa dilihat wujud dalam kes sebegini. Mahkamah Tinggi Syariah Kelantan dalam kes di atas telah melakukan tindakan yang wajar apabila mendapatkan pengesahan Mahkamah Tinggi Sivil terhadap perintah yang telah dikeluarkannya setelah mendapati harta yang menjadi pertikaian turut terkait dengan harta pusaka selain daripada harta sepencarian.

Beberapa solusi bagi menambah baik kelemahan yang ada perlu dilakukan bagi memastikan isu dan konflik yang timbul tidak berterusan. Berkenaan tuntutan harta sepencarian selepas kematian, pindaan undang-undang perlu dilakukan terhadap Undang-undang Keluarga Islam negeri-negeri dengan memasukkan secara khusus peruntukan yang memberi hak kepada pasangan untuk membuat tuntutan selepas berlaku kematian dan sebelum harta tersebut difaraidkan bagi mengukuhkan bidang kuasa mahkamah syariah dalam perkara ini. Seterusnya cadangan yang agak rumit untuk dilaksanakan tetapi mampu menyelesaikan konflik harta sepencarian dan probet ialah pindaan terhadap perenggan 4(e)(ii), butiran 1, Senarai I - Senarai Persekutuan, Jadual Kesembilan, Perlembagaan Persekutuan dengan memasukkan perkataan 'probet dan surat kuasa mentadbir' sebagai perkara yang termasuk dalam undang-undang diri Islam. Pindaan ini secara tak langsung akan merealisasikan niat penggubal terhadap Seksyen 421A Kanun Tanah Negara yang turut memberi kuasa kepada mahkamah syariah untuk mengeluarkan perintah perletakhakan khususnya dalam perkara melibatkan harta orang Islam.

PENGHARGAAN

Makalah ini ialah satu daripada hasil penyelidikan bagi Geran FRGS di bawah projek bertajuk, 'Pembinaan Garis Panduan Perumahan B40 untuk Meningkatkan Akses kepada Perumahan B40 dan Garis Panduan Pembayaran Perumahan B40 kepada Pemaju Dalam Memajukan Perumahan Bagi Golongan B40 yang bernombor FRGS/ 1/ 2019/ SSI10/ UKM/ 02/ 2.

RUJUKAN

- Adila Sharinni Wahid. 2019. *Mahkamah Tolak Rayuan Semakan Kehakiman Hartanah RM3 Juta*, https://www.sinarharian.com.my/article/50952/BERITA/Mahkamah/Mahkamah_tolak_rayuan_semakan_kehakiman_hartanah_rm3_juta. 7 Oktober 2019 [20 Oktober 2019].
- Ahmad Ibrahim. 2001. *Undang-undang Keluarga Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur. Malayan Law Journal Sdn. Bhd.
- Ahmad Mohamed Ibrahim. 1997. *Pentadbiran Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur. Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- Ahmad Muhammad Ibrahim. 1976. *The Distribution of Estates; According to Shafii Law*. Singapore. MLJ (pte) Ltd.
- Arahan Amalan No. 14 Tahun 2006. *Kuasa Membicarakan Kes Poligami Di Bawah seksyen 23 Akta/Enakmen/Ordinan Undang-Undang Keluarga Islam Negeri-Negeri*. Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM). <http://www.esyariah.gov.my/> [2 September 2019]
- Arahan Amalan No. 5 Tahun 2003. *Masa Dibolehkan Membuat Tuntutan Harta Sepencarian*. Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM). <http://www.esyariah.gov.my/> [2 September 2019]
- Hooker, M. B. 1976. *Personal Laws of Malaysia*. Oxford University Press.
- Kanun Tanah Negara (Pindaan 2020) Akta 828.
- Md Yazid Ahmad & Iknor Azli Ibrahim. 2008. Bidang kuasa mahkamah Syariah dalam kes tuntutan harta orang Islam di Malaysia. *Jurnal Islamiyyat* 30: 99-127.
- Mimi Kamariah Abdul Majid. 1999. *Family Law in Malaysia*. Kuala Lumpur. Malayan Law Journal.
- Mohd Norhusairi Mat Hussin & Mohd Anuar Ramli. *Pengambilkiraan `Urf & Adat Masyarakat Setempat: Analisis Terhadap Amalan Harta Sepencarian*. <https://www.academia.edu/4217451>. [12 Februari 2019].
- Mohd Norhusairi Mat Hussin & Raihanah Abdullah. 2006. Amalan pembahagian harta sepencarian di Malaysia: Satu sorotan literatur. *Journal of Syariah Law Research* 1(1): 75-88.
- Muhammad Hashim Kamali. 1998. *Principles of Islamic Jurisprudence*. Kuala Lumpur. Ilmiah Publishers.
- Norliah Ibrahim. 2007. Masalah tuntutan harta sepencarian. Dlm. *Siri Perkembangan Undang-undang di Malaysia, Undang-undang Keluarga (Islam)*, disunting oleh Najibah Mohd Zin et al., 216-256. Kuala Lumpur: Dawama.
- Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan, Bilangan 7/2017. <https://www.jkptg.gov.my/my/panduan/senarai-pekelling/pekellingterbuka/item/pekelling-ketua-pengarah-tanah-dan-galian-persekutuan-bilangan-7-2017>. [20 Oktober 2019].

- Perlembagaan Persekutuan.
- Ridzuan Awang. 1994. *Undang-undang Tanah Islam: Pendekatan Perbandingan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rabi'ah Muhammad Serji, Mazliza Mohamad, Safinaz Mohd Hussein & Mahmud Zuhdi Mohd Nor. 2020. Pemaikaaian sistem torrens dalam sistem tanah Malaysia dan kesannya terhadap *ihya' al-mawat*. *Al-Irsyad Journal of Islamic and Contemporary Issues* 5(2): 463-471.
- Salleh Buang. 1988. Ke Arah Pengislaman Kanun Tanah Negara. Dlm. *Makalah Undang-undang Menghormati Ahmad Ibrahim*. Kuala Lumpur. Penerbit DBP.
- Suwaid Tapah. 2003. Konsep dan amalan pembahagian harta sepencarian di Malaysia. Dlm. *Siri Isu-isu Mahkamah Syariah, Harta Sepencarian Prosiding ex parte Perintah Injunksi*, disunting oleh Tajul Aris Ahmad Bustami, Farid Sufian Shuaib & Mohd Hisham Mohd Kamal. Kuala Lumpur: Law Centre AIKOL.
- Suwaid Tapah. 2005. *Harta Suami: Harta Isteri-Perspektif Menurut Undang-undang Syariah*. Seminar Mahkamah Syariah & Isu-isu Semasa. Jabatan Syariah dan Undang-undang. APIUM. 9 April 2005.
- Taylor, E. N. 1937. Malay family law. *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society* 15(1): 1-78.
- Wahbah al-Zuhayli. 1998. *Usul al-Fiqh al-Islami*. Damsyik. Dar al-Fikr.
- Zaleha Kamaruddin. 1999. *Wanita dan Keadilan*. Kuala Lumpur. ANZ Charisma.

PENGARANG

Rabi'ah Muhammad Serji
Jabatan undang-undang,
Fakulti Syariah dan Undang-undang,
Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS).
rabiah@kuis.edu.my

Dr. Mazliza Mohamad
Fakulti Undang-undang,
Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
mazliza@ukm.edu.my

Prof. Madya Dr. Safinaz Mohd Hussein
Fakulti Undang-undang,
Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM).
finaz@ukm.edu.my

Prof. Madya Dr. Mahmud Zuhdi Mohd Nor
College of Law,
Prince Mohammad bin Fahd University,
Saudi Arabia.
mnor@pmu.edu.sa